

RECENSIES

Bij het controleren van de jaren 1606-1626 heb ik alleen gebruik gemaakt van het Rectorsalbum; voor de periode december 1657-maart 1679 gebruikte ik hoofdzakelijk het Diarium: slechts voor de periode december 1657 - mei 1660 is ook het Rectorsalbum vergeleken. Daardoor ben ik tot de overtuiging gekomen dat de boven genoemde cijfers hoger, misschien zelfs veel hoger zouden uitvallen, als ik ook voor de rest van deze periode het Rectorsalbum er bij had gehaald.

Het materiaal waaruit het *Album Promotorum* is samengesteld, is op een arbitraire en inconsequente manier bewerkt, zo ongeveer volgens de principes die in de vorige eeuw bij het uitgeven van teksten werden gehanteerd. Hoe komt dat? Heeft Meijer hulp van studenten gehad en hun aandeel in het project niet gecontroleerd? Zo zou men het vrij grote aantal fouten in de Latijnse transcripties misschien kunnen verklaren. Of is het boek niet op eigen nasporingen gebaseerd maar op aantekeningen van onderzoekers die in het verleden reeds een lijst van Franeker promoties hebben willen aanleggen? Hoe dit ook zij, het *Album* is door zijn geringe betrouwbaarheid helaas niet goed bruikbaar. Het Fries Genootschap zou er mijns inziens het best aan doen het uit de handel te nemen. Het zou er ook voor dienen te zorgen dat we een betere versie ter beschikking krijgen. Die zou dan naar mijn mening heel anders moeten worden opgezet dan het onderhavige werk.

T. J. Veen

B. L. Meulenbroek, ed., *Briefwisseling van Hugo Grotius, IX, 1638* (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie, nr. XLII; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1973, 879 blz., f98,80).

In 1973 verscheen het negende deel van de Grotiuscorrespondentie, het zevende deel dat sinds 1961 door dr. B. L. Meulenbroek en zijn medewerkers van het Grotius Instituut is uitgegeven. Dit negende deel bevat brieven geschreven door en gericht aan Grotius uit het jaar 1638: 506 brieven, waarvan er 214 nooit eerder in druk zijn verschenen. Daarbij een twaalfstal bijlagen - bijlagen bij brieven, brieven niet door Grotius geschreven of aan hem gericht, documenten - die voor een belangrijk gedeelte eveneens nooit eerder zijn gepubliceerd. Een en ander kort en krachtig ingeleid en toegankelijk gemaakt voor raadpleging door de vier gebruikelijke registers. Wat gold voor het voorafgaande deel geldt in nog sterker mate voor dit deel: het aantal brieven van zuiver diplomatieke aard is aanzienlijk groter dan de hoeveelheid brieven van bijvoorbeeld persoonlijke of wetenschappelijke aard. Enkele getallen kunnen dit duidelijk illustreren. Tegenover 258 brieven geschreven aan en door diplomaten, politici en vorstelijke personen, staat Grotius' briefwisseling met geleerden en vrienden, die slechts 76 brieven omvat. De correspondentie met familieleden telt 172 brieven, waarbij dan wel moet worden opgemerkt, dat de briefwisseling met Nicolaes van Reigersberch en, in mindere mate, die met Willem de Groot, respectievelijk 80 en 58 brieven, voor een groot gedeelte handelen over politieke en diplomatieke onderwerpen.

De eerste brief van dit deel is een concept opdracht aan koningin Christina van Zweden van Grotius' *Annales et historiae de rebus Belgicis*. De uitgever dateert deze concept opdracht eind 1637, begin 1638. Het werk verscheen echter pas voor het eerst in druk in 1657. De auteur, aldus een brief van hem aan Nicolaes van Reigersberch, kwam in 1638 tot de conclusie, dat het toch beter was het werk uit te breiden en nog eens om te werken. Bovendien schreef hij: 'Ik zie ook wel, dat de dank, die ik daar mede behalen zoude, niet groot zoude zyn, endatmyn arbeid tot de verbreiding van de eer van Zweden beter zal worden

erkend'. Maar ook de hiermee bedoelde *Historici Gotthorum, Vandalorum, et Langobardorum*, waaraan Grotius in deze jaren werkte, verscheen pas in 1645. Het enige werk dat hij in 1638 het licht deed zien was zijn *Dissertatio de Coenae administratione ubi Pastores non sunt. Item An semper communicandum per symbola* (Amstelodami: Apud I. Columnam, Anno Domini 1638). Het eerste van deze twee tractaten was reeds geschreven in 1630 en het was een bijdrage van de auteur in een theologische controverse tussen Nicolas Rigault en Gabriel de l'Aubespine, bisschop van Orléans. Het tweede tractaat betoogde, dat een christen niet onder alle omstandigheden verplicht is deel te nemen aan het avondmaal. Deze twee studies verschenen echter anoniem, want, schreef Grotius in 1645 in zijn *Rivetiani Apologetici discussio*, 'addita sunt quae Grotius nec scripsit, nec probat; et quae ab ipso congesta erant, eo erant tempore congesta . . . non animo quicquam defendendi, sed inquirendi eruditorum sententias'. Andere publicatieplannen werden in 1638 niet gerealiseerd, deels doordat de diplomatieke werkzaamheden bijna alle beschikbare tijd in beslag namen, deels door moeilijkheden met uitgevers als de leden van de familie Blaeu, die, getuige een brief van Vossius aan Grotius, alleen dan diens literaire werk wilden uitgeven, als zij ook de *Annales et historiae* en de *Annotationes in libros Evangeliorum* op de markt mochten brengen.

Op het diplomatieke front heerste grote bedrijvigheid. Frankrijk stuurde aan op een verbond tussen Frankrijk, Engeland, de Republiek, Zweden en Denemarken. De onderhandelingen werden te Hamburg gevoerd en resulteerden op 15 maart 1638 in een herziening, uitbreiding en ratificatie van het verdrag van Wismar van 1636. In de dertigjarige oorlog begunstigde de fortuin beurtelings beide oorlogvoerende partijen: na de overwinning van Bernhard van Saksen-Weimar bij Rheinfelden op de keizerlijke troepen, waarbij vier bevelhebbers gevangen werden genomen, scoorde de tegenpartij twee overwinningen, bij Kalloo en Landrecies, terwijl het jaar eindigde met de inname van Breisach door Bernhard van Saksen-Weimar, een overwinning die in de volgende jaren de oorzaak van een serie conflicten tussen de overwinnaars zou worden, conflicten waarbij ook Grotius als ambassadeur van Zweden intens betrokken zou raken. Maar ook reeds in het jaar 1638 bezorgde de ambassade Grotius de nodige problemen. Peter Abel Schmalz, secretaris van Grotius' opdrachtgever Axel Oxenstierna, werkte de ambassadeur in Frankrijk op allerlei manieren tegen. Terugkerend van een audiëntie bij de koning van Frankrijk in juli 1638 werd de koets van Grotius bij het dorp Chaltou tegengehouden door een volksoorlog, waarbij schoten vielen en de koetsier van de ambassadeur dodelijk werd gewond, terwijl een lakei van Grotius eveneens ernstig letsel opliep. Ternaauwernood aan de dood ontsnapt pleitte Grotius echter bij de koning voor clementie voor de daders. Tenslotte moet hier nog melding gemaakt worden van de blijde gebeurtenis aan het Franse hof, de geboorte van een dauphin, de latere Lodewijk XIV, waarbij Grotius enkele malen de gelukwensen van de Zweedse regering mocht aanbieden en tevens in enkele brieven voorspellingen lanceerde, die in het leven van de Zonnekoning waarheid zouden worden.

Dit negende deel van de Grotiuscorrespondentie is weer een rijke bron. Dat neemt echter niet weg, dat er steeds iets te wensen overblijft. Op één punt zou ik even willen ingaan en dat betreft de annotatie van de brieven, in het bijzonder de manier waarop de afzenders en de ontvangers van de gepubliceerde brieven worden geïdentificeerd. In de meeste gevallen, waarin dit nodig is, worden in een korte noot de betreffende personen thuis gebracht. Dit gebeurt echter lang niet altijd systematisch. Een paar voorbeelden. Bij alle 55 brieven van en aan Ludwig Camerarius wordt in een steeds herhaalde noot vermeld: 'Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag'. Bij 38 van de 44 brieven door Charles Marini aan Grotius geschreven, keert steevast de annotatie terug: 'Charles Marin(i)

was Zweeds nieuwsagent betreffende Zwitserland en naburige landen'. Deze misschien wat overdreven aandoende consequente annotatie is echter niet te vinden bij een aantal andere personen. Daar wordt de gebruiker van dit deel niet ingelicht over de personen in kwestie of wordt hij op een vrij willekeurige plaats verwezen naar andere plaatsen in dit deel of in een van de voorafgaande delen. Als eerste voorbeeld de 13 brieven van Paulus Pels (het register van brieven geeft maar 12 brieven, briefnummer 3853 wordt daarin niet vermeld). Alleen bij de zesde brief (nr. 3792) wordt geannoteerd: 'Paulus Pels was Staats agent in Dantzig'. Bij de andere brieven wordt over de afzender niets gezegd, terwijl men uit de brieven zelf moet opmaken, dat diens zoon Pieter Pels in 1638 Grotius secretaris was. Een ander voorbeeld vormen de twee brieven van en aan Christian Cassius (1609-1676), die hoogleraar aan de universiteit van Lund is geweest. In een van de twee brieven wordt verwezen naar een noot in deel V, waar echter alleen wordt vermeld, dat Cassius tijdens zijn studie te Parijs bij Grotius woonde en in 1633 als student te Leiden werd ingeschreven. Een wat grotere eenvormigheid op dit punt zou te wensen zijn en zou de toch al tot grote dankbaarheid verplichte gebruiker van deze brievenuitgave nog meer verplichten aan de directeur van het Grotius Instituut en zijn medewerkers.

C. S. M. Rademaker

J. P. van der Voort, *De Westindische plantages van 1720 tot 1795. Financiën en handel* (Eindhoven: Drukkerij de Witte, 1973, 367 blz., f 32,10; proefschrift te verkrijgen bij de auteur, Amalia van Solmslaan 6, Vlaardingen).

The economic policy of the Republic towards the Dutch West Indian plantation-colonies was in some respects a classic example of mercantilism. It was expressly formulated in the Surinam *octrooi* of 1682, and it was maintained unflinchingly over a century later - at a time when Spain, France and England were liberalising their colonial policies - when the States of Holland affirmed in a resolution of the 16 May 1788:

dat als een vasten grond en onwrikbaar beginsel diende aangenomen te worden, dat de Handel van de colonien geheel in handen van de Ingezetenen van den Staat behoort te blijven, met zoo weinig uitzonderingen als de natuur van de zaak toelaat, zoo dat de Producten van de Colonien geen andere Markt hebben dan het Moederland, en alle de benodigheden van de Colonisten hun door de Ingezetenen moeten worden aangebragt.

However, if the Republic, like seventeenth-eighteenth century France and England, strove to lay restrictions on its own colonial trade and shipping, it followed a completely different policy in allowing foreign colonial commodities to enter the Republic on payment of very moderate duties; whereas France and England erected very high tariffbarriers to keep out foreign colonial goods or else excluded them *in toto*. The Dutch West-Indian planters, and their agents and creditors in the Netherlands, never formed - nor could they ever form - a 'West-India interest' with powerful political 'clout', such as operated in England.

Despite the competition which they always had to endure from massive foreign imports of sugar, coffee, cocoa, tobacco and other tropical products into the home-country, the Dutch West-Indian plantations did enjoy periods of considerable development and prosperity in the first three-quarters of the eighteenth century. In 1713, Surinam could count 171 sugarplantations, and a few for other crops. In 1737 the total number of plantations, including those for sugar, coffee, cocoa etc, had risen to some 400, and in 1742 to about 500. This expansion naturally sparked a great increase in the slave-trade, most of the slaves